

ב. בשבת עצמה אסור להתחיל להפליג בספינה, אף אם רוב הנוסעים והמלחים בה הם גויים, ואפילו לדבר מצוה, שאסור לשוט במים בשבת. ולכן מי שאין לו בית כנסת בשכונתו, ויש בית כנסת מעבר לנהר, אסור לו לילך לבית הכנסת בשבת על ידי ספינה, גם אם זו ממונעת על ידי גוים. וגם בספינת משוטטים שאינה פועלת על ידי מנוע חשמלי, אין להקל. ב.

ג. אסור לטוס במטוס בשבת, גם אם הצוות של אנשי המטוס ורוב הנוסעים הם גויים. ואפילו אם המטוס ממריא מערב שבת, ורק הנחיתה תהיה בעצם יום השבת. אבל אם המטוס ינחת לאחר צאת השבת, יש אומרים שאין איסור לטוס בו כשרוב הנוסעים הם גויים. ונכון לעשות שאלת חכם בכל מקרה. ג.

ואפילו בזמן הזה, בפרט אם עולים לסיפון האניה, וגם המאירי לא כתב כן אלא בלשון שמא, ובשאר הראשונים לא מצינו חילוק זה בכל, ורק בספנים הרגילים חילקו כן, וכן בנהרות, ואולי מש"ה בפתח הדביר הנ"ל שינה קצת מלשון המאירי. ודו"ק. וגם בזמן הזה אנו רואים שעם כל השיפורים והנוחיות שבאניות, הרבה בני אדם יחוגו וינועו כשיכור, ונחלים במחלת ים. ועוד, דאם כן נתת דבריך לשיעורין, שכל אחד יחליט בעצמו בדבר זה, ועל ידי כן יוכל הדבר ליפרץ לגמרי. ולכן אין היתר זה ברור. ורק לספנים הרגילים בזה יש להקל. וכן השיב לי מרן אאמו"ר שליט"א.

ב) כן כתב בבית יוסף (סימן רמח) בשם התוספות והרא"ש (עירובין מג:). ועיין בביצה (לו.), ובשלחן ערוך (סימן שלט סעיף ב'), דמבואר, שאסור לשוט על פני המים, אפילו בבריכה שבחצר, מפני שכאשר המים נעקרים ויוצאים חוץ לבריכה דמי לנהר, [ושמא יעשה חבית של שייטין], ורק אם יש לה שפה מסביב מותר, דכיון שאפילו נעקרו המים השפה מחזרת אותם למקומם, והוי ליה ככלי, ליכא למיגזר שמא יעשה חבית של שייטין. ע"ש. ומה שכתבנו שאפילו לדבר מצוה אין להקל בזה, הנה מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן רמח אות ג'), הביא בשם הנה"כ חיים שמותר להפליג בספינה בנהר ביום שבת בתוך התחום כדי להשלים מנין להתפלל יבעשרה. וכתב, שלפי מה שכתבנו בברכי יוסף (סימן שלט אות ט') נראה דהאחרונים הנזכרים ויותר מהמה חששו להחמיר. ע"ש. ושם הביא בשם שו"ת שכות יעקב חלק ג' (סימן יז), שהתיר ליכנס בספינה להפליג תוך התחום אם אינה הולכת בשביל הישראל, ורוצה לעבור בה כדי להתפלל במנין. וכתב שבחות יאיר (סימן קטו) העלה שאין להקל בזה. ובספר בית יהודה (דס"ז ע"ב) אסר מן הדין. ע"כ. וכן פסק בכף החיים (סימן שלט אות ח') בשם האחרונים. ע"ש. וראה להלן סי' שא.

ג) הנה אם מותר לנסוע באוירון קודם השבת, באופן שיודע בבירור שהמטוס לא ינחת אלא אחר צאת השבת, הנה היכא שהמטוס נוסע רק עבור הישראל, אפילו אם הטייס הוא עכו"ם, אין להתיר בזה, שהרי עושה כמה מלאכות עבור הישראל, והישראל נהנה באותם מלאכות הנעשות בשבילו. אך היכא שרוב הנוסעים הם גויים, ואין המטוס טס במיוחד בעבור הישראל, יש לדון על פי הטעמים הנ"ל לענין ספינה, דלכאורה לטעם הרי"ף והרמב"ם דמשום ביטול עונג שבת נגעו בה, אם כן שמא במטוס אין כ"כ ביטול עונג שבת, זולת לרגישים הסובלים ממיתושים והקאות בעת הטיסה, או מפחד גבהים וכדומה. אך לרובא דאינשי, אין כ"כ ביטול עונג שבת במטוס

ד. מטוס שנחת בשדה התעופה, ונתברר שנתאחר וכבר נכנסה השבת, מאחר וכיום אין מאפשרים להשאר במטוס בשבת, מותר לו לרדת מהמטוס, ולמסור את הדרכון לשוטר גוי, כדי להחתימו, דהגוי אדעתא דנפשיה קעביד. וכן אניה שהגיעה לחוף בשבת, ישתדל להשאר באניה בשבת, ואם אין מאפשרים לו להשאר באניה במהלך יום השבת, אסור לו להוציא את חפציו והדרכון מהאניה, כי יש בזה איסור הוצאה מרשות אחת לשניה. ויבקש מהגוי שיעשה זאת למענו. ואם האניה ממשיכה

כמו בספינה אלא שבשור"ת ציץ אליעזר ח"א (סי' כא אות י) כתב להחמיר בזה ביוצא לטיול כי באוירון הנענוע והסכוב ושינוי הוסת הוא בהרכבה יותר גדול וחזק מבספינה. אבל ביוצא לדבר מצוה או לסחורה או לראות את חברו, יש להקל, ע"פ דברי הרמ"א (סי' רמח ס"ד). ע"ש. וכ"כ גם בספר שערים המצוינים בהלכה ח"ב (עמ' לב) דיש להחמיר בזה משום ביטול עונג שבת, שהרי מצינו למרן הש"ע שהשמיט כל הטעמים לענין הספינה, ותפס כהאי טעמא דביטול עונג שבת. ולכן מטעם זה לבד יש לאסור. וכ"ה דעת החתם סופר בח"ו (סי' צו) ככגון זה לענין רכבת, שמאחר ואין גופו שוכת וגופו נע ונד, וא"א לו לעסוק בעסקי שבת בשבתו, אשר רגיל בהם בביתו ועובר על שבות דאורייתא, כמו שהסביר הרמב"ן (בפר' אמור) בפסוק שבתון זכרון תרועה. ולא דמי לספינה [וביוצא קודם ג' ימים] שיושב בחדרו ועוסק בעונג שבתו כמו בביתו ממש וכו'. ע"ש. אלא דשמא יש לחלק בין ספינה שגופו נע ונד לטיסה במטוס. וצ"ע. אלא דיש לדון בזה עפמ"ש בשור"ת רעק"א (סי' יג) שיש לחלק בין ספינה למעבורת, דספינה היא כמו בית, ועושים בה כל צורכם, משא"כ מעבורת דאינו חדר ובית. ע"ש. ולפ"ז אין להקל לטוס באוירון בשבת גם כשיוצא מער"ש ונוחת אחר צאת השבת. וכן פסק בשור"ת מנחת יצחק ח"ב (סי' קו).

וז"ל מרן בש"ע (סי' תד ס"א) המהלך חוץ לתחום למעלה מי' טפחים, כגון שקפץ ע"ג עמודים שגבוהים עשרה, ואין בכל אחד מהם ד' טפחים על ד' טפחים, הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או לא. ומה שיהיה בדרכנו יהיה ספקו להקל. [והיינו חוץ לאלפים אמה עד י"ב מיל שבזה לכו"ע הוי תחומין מדרבנן]. והואיל ואין בימים ובנהרות איסור תחומין דאורייתא לדברי הכל, לפי שאינם דומים לדגלי מדבר, מי שבא בספינה בשבת והגיע לנמל, אם משנכנס השבת עד שהגיע לנמל לעולם היתה למעלה מעשרה מקרקע הים, או הנהר, יורד ואינו נמנע, ויש לו אלפיים אמה ממקום שפגע בו למטה מעשרה. ע"כ. וכתב בחי' רעק"א שם, דבכרמלית דינו כימים ונהרות שאין איסור תחומין שם מה"ת. ובביאה"ל (שם) העלה, דאף דנקטי' להקל בנהרות וימים, מ"מ ביבשה אפי' בכרמלית יש לנו להחמיר. ולפ"ז כתב בספר שערים מצוינים בהלכה הנ"ל. שבנ"ד יש לחלק אם טס מעל ימים ונהרות שיהיה מותר, ואילו דרך היבשה יש להחמיר. אך בשור"ת ציץ אליעזר הנ"ל כתב, שאם האוירון טס מעל היבשה נראה דשרי ליכנס אליו בער"ש, ולא דמי לספינה שאסרו משום יציאה חוץ לתחום, לדעת ר"ח, מכיון שבכל שעה יכול לחתור עם האוירון אל היבשה, והוי דומיא דמצור לצידון שמותר להפליג אפי' בער"ש, מכיון שהוא סמוך ליבשה, וכמ"ש בכי"ב בשור"ת חתם סופר ח"ו (שם) להתיר לדעת הראב"ן להפליג בספינה אפי' בער"ש, בנהרות המושכים, הואיל וכל שעה ושעה יכול לחתור אל היבשה שבצידו. ע"ש.

להפליג, שאז ירד וישאר בשטח הנמל. ד)

ד) בגמרא עירובין (מג:): אמרו, תנא, שפופרת היתה לו לרבן גמליאל שהיה מביט וצופה בה אלפים אמה ביבשה וכנגדה אלפים בים, וכו'. נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתתא ונפק חוץ לתחום, אמר ליה רב חסדא לרב נחמן, נחמיה תלמידך שרוי בצער. אמר לו עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס. וכתב הרא"ש בתשובה (כלל כב סימן יב), כי הוא אסור לצאת מן הים לנמל אם בא בשבת מחוץ לתחום, כי ההיא דעירובין, וכן אסור לפרוש מהיבשה לספינה בשבת, אף אם קידש ואכל בתוך הספינה ויצא אחר כך לחוץ, דנמצא שמפליג בשבת מן היבשה אל הים. אלא יכנס אל הספינה מבעוד יום, ולא יצא אחר כך. ע"כ. וז"ל מרן השלחן ערוך (בסימן רמח סעיף ד): היוצאים בשיירה במדבר וכו' וביום ראשון ושני ושלישי מותר לצאת, ואם אחר כך יארע סכנה ויצטרך לחלל שבת מפני פקוח נפש, מותר. והעולה לארץ ישראל וכו', ואם נכנס לעיר אחת בשבת, מהלך את כולה, ואפילו הניחוהו מחוץ לעיר וכו' מותר, דכיון דלדבר מצוה נפק, יש לו אלפיים אמה לכל רוח. הגה, י"א כ"מ שאדם הולך לסחורה או לראות פני חברו חשיב דבר מצוה ועל כן נהגו בקצת מקומות להקל וכו'. ע"כ. ובשו"ת ישכיל עבדי חלק ח' (סימן כ') אות סב), העלה על פי זה, במי שטס באוירון ביום שישי והיה יום מעונן, ובמשך כמה שעות לא היה יכול האוירון לנחות, ונחת כשכבר נכנסה השבת, שמותר לו לצאת מהמטוס ולהכנס לעיר, כיון שאנוס הוא. ע"ש. ואמנם בספר שערים המצויינים בהלכה חלק ב' (עמוד לב) כתב, במי שטס באוירון קודם השבת וחשב שיגיע למקומו קודם שיחשיך, ואיחר האוירון ונחת בשבת, דינו כמו בספינה המבואר בשלחן ערוך (סימן תד) ויש לו אלפיים אמה ממקום שנת המטוס למטה מעשרה. וכאן גרע טפי שהספינה היא למעלה מעשרה עד הנמל, מה שאין כן האוירון נח על הארץ הרחק מן הנמל, ומיד כשנח על הארץ קונה שביתה שם. (ועיין בריטב"א עירובין מג.) וחושבין האלפיים משם, ואין לו עצה לצאת וליכנס אלא כשצריך לנקביו כמבואר בשלחן ערוך שם. ע"ש. ומכל מקום מאחר והרשויות לא יסכימו שישאר במטוס, לפיכך יוכל לסמוך על הרמ"א, שאף בנסיעה לסחורה חשיב כדבר מצוה, ולרדת מהמטוס וכמבואר. ועיין בירחון אור תורה (כסליו תשמ"א, סימן כ') שגם כן העלה שם הרב הכותב, להקל בזה, באופן שהאוירון נחת אחר כניסת השבת. [ולדין דנקטינן כדעת מרן שיש לנו רשות הרבים בזמן הזה, ומדבריו בסימן תד מוכח דסבירא ליה דתחומין חוץ מ"ב מיל הוי דאורייתא, אם כן קשה להקל לצאת חוץ משדה התעופה, וללכת לביתו]. ועיין עוד שם מש"כ בענין נשיאת המזוודה, כשהוא כבר בתוך נמל התעופה. ע"ש. וראה עוד בזה בשו"ת ציץ אליעזר חלק א' (סימן כא אות יז). ע"ש.

אוצר החכמה

ש"י 457-113

אוצר החכמה

ולענין אניה שהגיעה לחוף בשבת, הנה כבר ביארנו לעיל, דלהלכה יש ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או לא, ומה שיהיה בדרכן יהיה ספיקו לקולא. והואיל ואין בימים ובנהרות איסור תחומין מדאורייתא, לפי שאינם דומים לדגלי מדבר, לפיכך מי שבא בספינה בשבת, והגיע לנמל, אם משנכנס השבת עד שהגיע לנמל לעולם היתה למעלה מעשרה מקרקע הים או הנהר, יורד ואינו נמנע ויש לו אלפיים אמה ממקום שפגע בו למטה מעשרה. וראה בביאור הלכה (סימן רמח סעיף ג'). ע"ש. וכתב עוד מרן השלחן ערוך שם, דהיכא דמותר להפליג מערב שבת, אם נכנס בספינה מערב שבת וקנה בה שביתה, אף על פי שמפלגת בשבת מותר. והוא שלא יצא מהספינה מעת שקנה שביתה. [והיינו בספינה שרוב נוסעיה הם גוים]. וראה בשו"ת ציץ אליעזר הנ"ל מה שהאריך בזה.

ה. רכבת חשמלית המופעלת על-ידי גויים, אסור לנסוע בה בשבת, אף אם הרכבת עוצרת בלא-זהכי בכל תחנה ותחנה כדרכה מידי יום. ולא מיבעיא בנסיעה מעיר לעיר שיש בזה איסור תחומין, [דכארעא סמיכתא הוי], אלא אפילו בתוך העיר אין להקל בזה. [שאף על-פי שי"ל שאין בזה משום הגברת זרם בתוספת הנוסע היהודי, מכל-מקום יש לאסור משום זילותא דשבת, ועוד כמה טעמים]. ה.

ו. תושב חו"ל המתגורר רחוק מבית הכנסת, והקשר היחיד שלו ליהדות הוא בכך שמגיע מידי שבת לביהכ"נ ברכבת כזו, שהנהג הוא גוי, והיא עוצרת בכל תחנה, ויש לחוש שאם ימנע מלבוא לביהכ"נ הדבר יביא לידי התבוללות

ה) בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חלק אורח חיים סימן נח) לענין נסיעה באניה בשבת, כתב, שמכיון שלפי כובד המשא של האניה צריך להוסיף ולהגביר כח האש שלה בתוספת דלק, לכן אפילו אם רוב הנוסעים גויים, הרי הוא מרבה בשביל הישראל ואסור. ע"ש. וכן כתב בשו"ת שואל ומשיב מהדורא חמישאה (סימן ג'). ע"ש. ובשו"ת בית יצחק חלק ב' מיוורה דעה (סימן לא במפתחות), הובאו דבריו בספר שערים המצויינים בהלכה חלק ב' (עמוד לג), כתב לאסור לנסוע בשבת בקרוניות חשמליות שהולכות ושבות בתוך העיר, על פי המבואר בשלחן ערוך (סימן שה סעיף יח), שאסור לישוב על קרון שהעכו"ם מנהיגו בשבת, משום שמשמש בבהמה, וגם שלא יחתוך זמורה. וכתב המגן אברהם, שגם בדליכא חשש חתיכת זמורה אסור, וגם יש לחוש שעל ידי ריבוי המשא מוכרח מנהל העגלה להרכות כח עלעקטרי ומרבה בשבילו ואסור, כמבואר בשלחן ערוך (סימן שכה סעיף יא), וגם איכא משום עובדין דחול, כמבואר בגמרא (ביצה כה.), ובשלחן ערוך (סימן תקכב סעיף ב'), ואיכא זילותא דיום טוב ושבת, עיין בט"ז (שם סק"ד). ולפי דברי החתם סופר והשוואל ומשיב לענין מסילת ברזל, תמצא שכל החששות שייכות גם בקרוניות חשמליות, וחז"ל אסרו מוקצה מפני שיבא לפנות כלים מבית לבית ומפינה לפינה, ונמצא שלא שבת. ועיין בשו"ת חתם סופר (סוף סימן קנד) דיחיד שבדור אפילו הוא חסון כאלונים וכגובה ארזים גבהו ודבריו כראי מוצקים, אי אפשר לו להתיר אפילו מנהג קטן ממנהגי ישראל וכו'. ע"ש. אולם בשו"ת הרי בשמים חלק ב' (סוף סימן קפט) כתב, שאין בזה אלא איסור תחומין, ומה שמבערים האש של הקיטור, הרי אינו נעשה בשביל ישראל, שרוב הנוסעים גויים, ועוד שהרכבות נוסעות מדי יום ביומו בזמנים קבועים, ולא ישנו את תפקידם. ע"ש. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק חלק ג' (סימן ע). ובאמת, שגם אם הגויים אנשי הספינה יוסיפו דלק למכונות, הרי אין במעשה הגויים אלא משום שבות, וגם מעשה שבת אינם אסורים מן התורה, דקיימא לן היא קדש ואין מעשיה קודש (כתובות לד.). והוי ב' שבותים, ודוקא כשנעשים ב' שבותים בבת אחת, יש לאסור, אבל בזה אחר זה אין לאסור בב' שבותים. ואמנם ידוע מה שכתב רבינו עובדיה מברטנורא (בפרק ג' דעירובין) שאף על פי שלא גזרו על איסור שבות בבין השמשות, בשני איסורי שבות יש לאסור. וכן הוא דעת רש"י שם. אך בתוספות שם חלקו על זה, וכתב בחידושי הרש"ש שם, שזהו דוקא כשנעשים ב' שבותים בבת אחת. והובא כל זה בשו"ת יחיה דעת חלק ו' (סימן טז), והעלה, דאין לאסור משום הגברת כח האש, אלא משום איסור תחומין. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת ציץ אליעזר הנ"ל, ובהערה דלהלן, ובשו"ת זבחי צדק החדשות חלק ג' (סי' יח), ובמ"ש מרן אאמו"ר שליט"א בהקדמתו שם.